

FRANTIŠEK BÍLEK – GRAFIKA

výtvarná tvorba na doma / doprovodný edukační materiál inspirovaný
uměleckou tvorbou Františka Bílka

Galerie hlavního města Prahy spravuje sbírku umělce Františka Bílka (1872–1941), jeho ojedinělou vilu na pražských Hradčanech a také venkovský dům v Chýnově u Tábora. Bílek byl jedním z nejvýznamnějších symbolistů v českém výtvarném umění v období secese. Věnoval se sochařství, architektuře, grafice nebo užitému umění. Edukační list se zaměřuje na výtvarné techniky, které vycházejí z rozsáhlé umělecké tvorby Bílka a z expozice v jeho ateliéru v Praze na Hradčanech. Můžete se inspirovat výtvarnými postupy pro domácí tvorbu, jako jsou linoryt a slepotisk.

- VOLNÁ GRAFIKA – LINORYT
- ■ UŽITÁ GRAFIKA – LINORYT
- ■ ■ UMĚLECKÁ GRAFIKA – LINORYT
- ■ ■ ■ REPRODUKČNÍ GRAFIKA – LINORYT
- ■ ■ ■ ■ UŽITÁ GRAFIKA – SLEPOTISK

■ VOLNÁ GRAFIKA – LINORYT

■ INSPIRACE DÍLEM

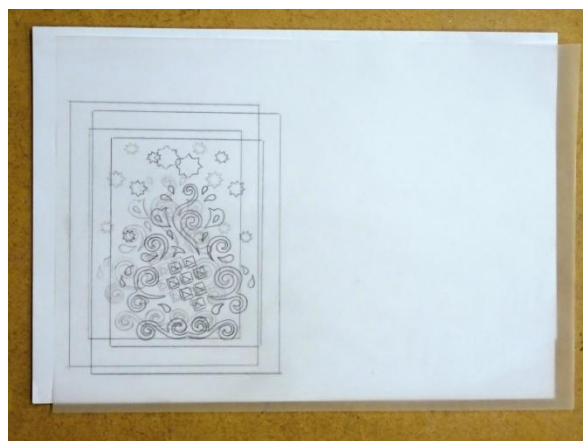
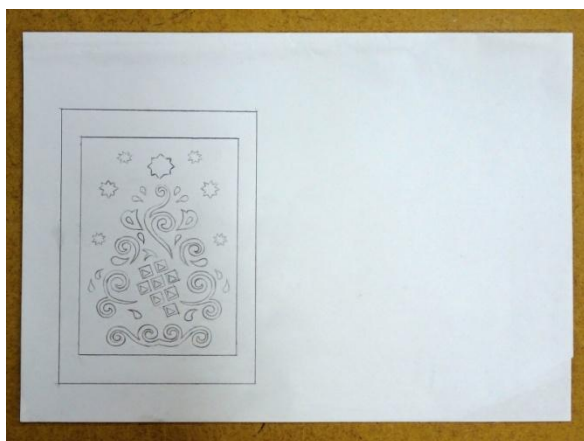

František Bílek, *Básník v přírodě* (Světce v přírodě, *Básníkův pohled*), linoryt, 1907

Komorní výstava v Bílkově vile na Hradčanech pod názvem „Grafická dílna Františka Bílka – Grafiky a štočky“ reprezentuje nejoblíbenější sochařský materiál Bílka, kterým bylo dřevo. V rámci této expozice, kde jsou vystaveny jeho unikátní dřevoryty a štočky, je zde také představen jeden linoryt *Básník v přírodě*.

Můžete se inspirovat volnou grafikou Františka Bílka. Podle vlastní představy si nakreslete námět, který budete následně realizovat grafickou tvorbou – linorytem.

POSTUP VÝTVARNÉ TECHNIKY

1/ Kresba tužkou zvoleného náměru na papír

2/ Přenesení motivu na pauzovací papír

3/ Přenesení motivu na linoleum z důvodu zrcadlení při tisku

4/ Zvýraznění kresby motivu nesmazatelným popisovačem

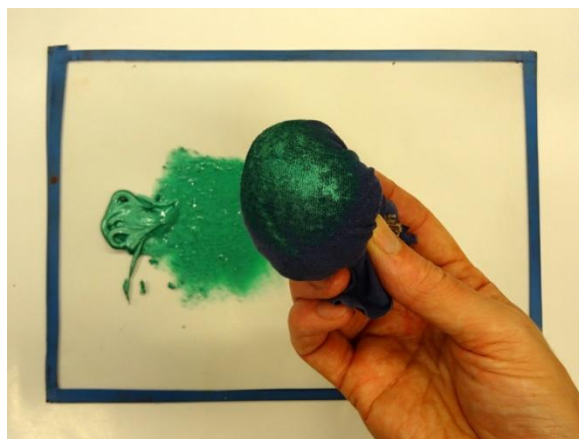
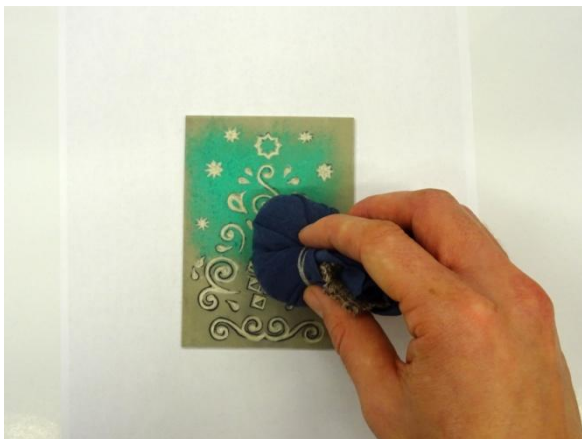
5/ Vrytí motivu pomocí rydel na linoryt (s opatrností vždy směrem od sebe a od prstů, které drží matrici)

6/ Příprava pro navalování barvy na skleněné desce

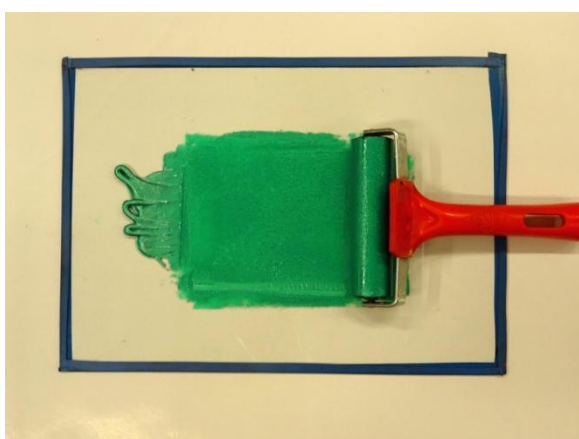
7/ Na sáček z látky se nanáší barva pomocí tupování, které lze přirovnat k procesu ťukání na plochu.

8/ Barva je na látce v tenké vrstvě.

9/ Nanášení barvy na matrici pomocí tupování

10/ Barva je nanesená v tenké vrstvě po celé ploše matrice.

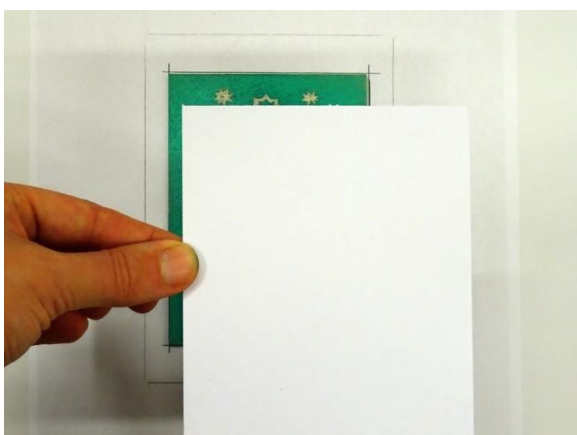

11, 12/ V další variantě se barva rozvaluje a nanáší do kříže v tenké vrstvě a následně na matrici, pokud máte k dispozici váleček.

13/ Matrici můžete přenést pomocí ohnutého papíru z důvodu uchování čistých prstů.

14/ Matrice se přenesse do vyznačeného místa, aby byl tisk vždy např. uprostřed.

15/ Papír, na který se provede tisk, se položí do vyznačeného místa na matrici s nanesenou barvou. Přes něj můžete položit ještě jeden slabý papír, abyste si výslednou grafiku uchovali v čistém stavu.

16/ Pomocí polévkové lžice a krouživými pohyby se vytlačuje barva na papír.

17/ Možnost kontroly a opětovného tisku

18/ První tisk je zpravidla málo výrazný, ale při následném tisku se obraz zvýrazňuje. Ruční tisk a technika tupování přináší specifickou podobu otisku.

■ SLOVNÍK POJMŮ

Grafika – je jeden z nejrozšířenějších oborů ve výtvarném umění. Grafika představuje rozmnožování výtvarného díla pomocí tisku. Grafiku rozdělujeme podle jejího zaměření na uměleckou, reprodukční, volnou a užitou.

Linoryt – neboli linořez. Grafická technika tisku z výšky. V roce 1860 Angličan Federik Walton objevil linoleum jako lehce zpracovatelný materiál pro grafickou tvorbu, knižní ilustrace nebo umělecké plakáty. Linoryt se také stal alternativou náročného a nákladného postupu dřevorytu. V neposlední řadě linoryt umožňuje lehce zhotovit tisk z výšky v domácím prostředí za použití i jednoduchých nástrojů a postupů bez tiskařského lisu.

Matrice – neboli tisková deska, která se vytváří různými způsoby, např. rytím. Konečný výsledek je grafika (otisk).

Technika tupování – používá se jako doplňková technika při výtvarných postupech. Realizuje se v dynamickém vertikálním pohybu.

Tisk z výšky – technika tisku z výšky se realizuje způsobem, kdy tisková deska (matrice) tiskne barvu jen z vyvýšených ploch. Tisk na papír se provádí ručně nebo pomocí tiskařského lisu. Jako materiál pro matrici se používá – dřevo, kov, kámen, linoleum, syntetické hmoty, koláže nebo i těsto.

Volná grafika – autor vytváří volnou grafiku jako dílo podle své představy, která nemá žádný přímý praktický účel.

■ POTŘEBNÉ VÝTVARNÉ MATERIÁLY

- linoleum (podlahová krytina)
- linorytecká rydla
- tiskařská barva na vodní bázi
- papír pro tisk (od základních kreslicích papírů až po ruční papír)
- deska na navalování barvy s hladkým povrchem (sklo, kachlička, plastová deska)
- tupovací sáček z látky nebo váleček na navalování barvy
- tužka na kresbu motivu a příp. guma
- pauzovací papír pro přenášení motivu na matrici
- nesmazatelný popisovač
- polévková lžíce

■ ■ UŽITÁ GRAFIKA – LINORYT

■ INSPIRACE DÍLEM

1.

2.

3.

4.

5.

6.

1. František Bílek, J. Bílek (vizitka), dřevoryt, 1907
2. František Bílek, Berta Bílková (vizitka), dřevoryt, datace neurčena
3. František Bílek, Berta Bílková (vizitka), dřevoryt, datace neurčena
4. František Bílek, Berta Bílková (vizitka), dřevoryt, datace neurčena
5. František Bílek, Berta Bílková (vizitka), dřevoryt, datace neurčena
6. František Bílek, MUDr. Jar. Nečas (vizitka), dřevoryt, datace neurčena

František Bílek využíval techniku dřevorytu také k realizaci vizitek drobných formátů.

Výtvarná práce, která je inspirována grafickou tvorbou Bílka, se může soustředit na tvorbu vlastní originální vizitky nebo pro další uplatnění grafických listů – novoročenka, přání, kalendář, titulní strana autorské knihy nebo deníku.

■ POSTUP VÝTVARNÉ TECHNIKY

1/ Následné postupy výtvarné techniky a potřebné materiály se budou opakovat podle předchozího scénáře.

2/ Pokud budete realizovat své vizitky formou textu, je nezbytné použít přenesení kresby motivu pomocí pauzovacího papíru z důvodu zrcadlení tisku.

3/ Způsob vyrytí motivu můžete provést různými způsoby. Můžete se inspirovat podle následujících ukázek.

4, 5/ V případě techniky linorytu se doporučuje motiv realizovat prostě, schematicky a vynechávat drobné detaily, které se při otiskování barvy mohou vytrácet. Námět listu švestky je zjednodušený a je proveden lineárně. Tloušťka linie je podpořena vyrytím námětu v tenké a tlusté linii. Výsledný otisk se tak stane výrazným a bohatým.

6, 7/ Lineární kresba je doplněna o detail kraje listu. Námět je podpořen vyrytím pozadí. Pro bohatou vizuální podobu pozadí jsou použity dvě tloušťky rydl.

8, 9/ V tomto případě je námět proveden způsobem, aby plocha listu byla světlá. Byly zde vyryty iniciály v abstrahované podobě EP.

10, 11/ Námět listu je zjednodušený a proveden je lineárně. Tloušťka linie je podpořena vyrytím námětu v tenké a tlusté linii. Do plochy listu je vyryto jméno Eva.

12/ Obsah vizitky můžete například dopsat tužkou nebo jiným materiálem. Je možné použít různé formáty a odstíny papíru. Proces množení grafických listů a různorodých variací se může stát v průběhu výtvarné práce nekonečný. Nejzajímavější jsou momenty, kdy autor objeví další možnosti nebo vlastní originální postupy.

■ SLOVNÍK POJMŮ

Užitá grafika – je zaměřena k nějakému účelu, jako je plakát, novoročenka, vizitka, ex libris, pozvánka, knižní obálka, poštovní známka aj.

■ POTŘEBNÉ VÝTVARNÉ MATERIÁLY

- linoleum (podlahová krytina)
- linorytecká rydla
- tiskařská barva na vodní bázi
- papír pro tisk (od základních kreslicích papírů až po ruční papír)
- deska na navalování barvy s hladkým povrchem (sklo, kachlička, plastová deska)
- tupovací sáček z látky nebo váleček na navalování barvy
- tužka na kresbu motivu a příp. guma
- pauzovací papír pro přenášení motivu na matrici
- nesmazatelný popisovač
- polévková lžíce

INSPIRACE DÍLEM

František Bílek, *Uklidnění se vln*, dřevoryt, datace neurčena

Výtvarný rukopis Františka Bílka je velmi výrazný a nezaměnitelný. Často používal horizontální a vertikální linie v grafických listech, které uplatňoval ve svých námětech.

Podle vlastní představy si vytvořte vlastní uměleckou grafiku za pomoci techniky – linorytu. Umělecká grafika je omezena počtem grafických listů, kdy každý jednotlivý tisk je originálem. Bílkovy černobílé dřevoryty jsou nejčastěji signovány jeho iniciály nebo v dalším případě název tisku Bílek vyrýval přímo do matrice. Můžete se inspirovat tvůrčím přístupem Bílka. V jiném případě si zkuste najít vlastní autorskou značku nebo podpis.

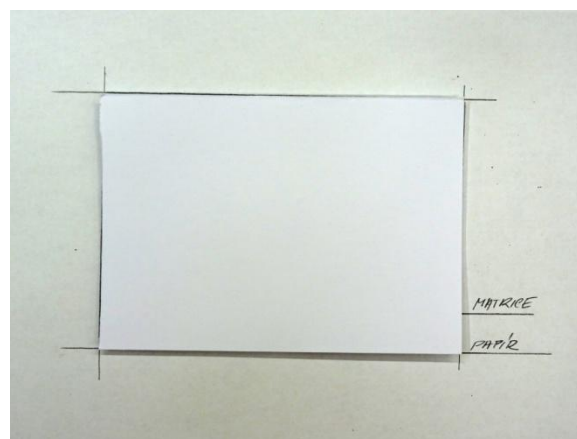
■ POSTUP VÝTVARNÉ TECHNIKY

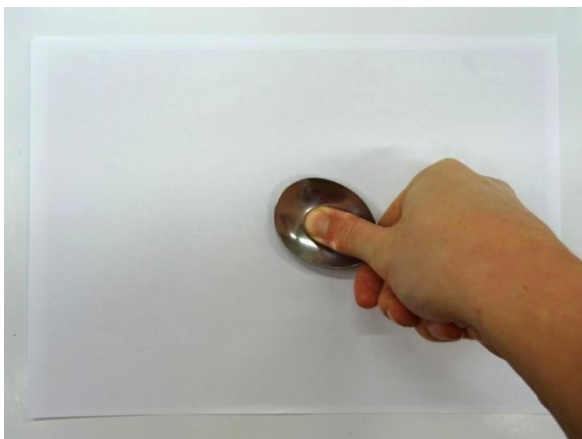
1, 2/ Podložku na navalování barvy lze nahradit pevným prospektovým obalem z plastu a navalovací váleček na grafiku například řemeslným válečkem.

3/ Matrici položíte do vyznačeného místa, aby výsledný tisk byl například uprostřed.
4/ Pro navalování barvy na matrici si můžete vyříznout do tvrdého papíru (čtvrtky) okénko ve tvaru matrice.

5/ Tento papír s otvorem tak pojme přetahy válečku.
6/ Položíte papír na matrici s barvou.

7/ Přes papír na tisk můžete položit jeden slabý papír z důvodu čistoty a poté vytlačit otisk krouživými pohyby pomocí polévkové lžice.

8/ Ukázka výsledného tisku a matrice s barvou

9/ Uměleckou grafiku si vyznačte počtem exemplářů například s popisem: Autorský tisk (nebo jen Aut. tisk) a pomocí zlomku napište pořadové číslo grafického listu. Na ukázce $\frac{1}{4}$ znamená 1. otisk ze 4 originálních tisků. Následně doprostřed můžete napsat tužkou název grafiky a do pravého rohu své jméno a rok.

10/ Z matrice byly vytištěny 4 exempláře. Každý z otisků je tak považován za originál.

■ SLOVNÍK POJMŮ

Umělecká grafika – je omezena počtem grafických listů. Výsledný počet exemplářů umělec podepisuje a měl by je také vyznačit pořadovým číslem otisku (například $\frac{1}{4}$ znamená 1. otisk ze 4). Každý z otisků je tak považován za originál.

■ POTŘEBNÉ VÝTVARNÉ MATERIÁLY

- linoleum (podlahová krytina)
- linorytecká rydla
- tiskařská barva na vodní bázi
- papír pro tisk (od základních kreslicích papírů až po ruční papír)
- deska na navalování barvy s hladkým povrchem (pevný prospektový obal z plastu nebo sklo, kachlička)
- řemeslný váleček (lze koupit i v drogerii, kde mají tento sortiment – tzv. barvy a laky)
- tužka na kresbu motivu a příp. guma
- pauzovací papír pro přenášení motivu na matrici
- nesmazatelný popisovač
- polévková lžíce

REPRODUKČNÍ GRAFIKA – LINORYT

INSPIRACE DÍLEM

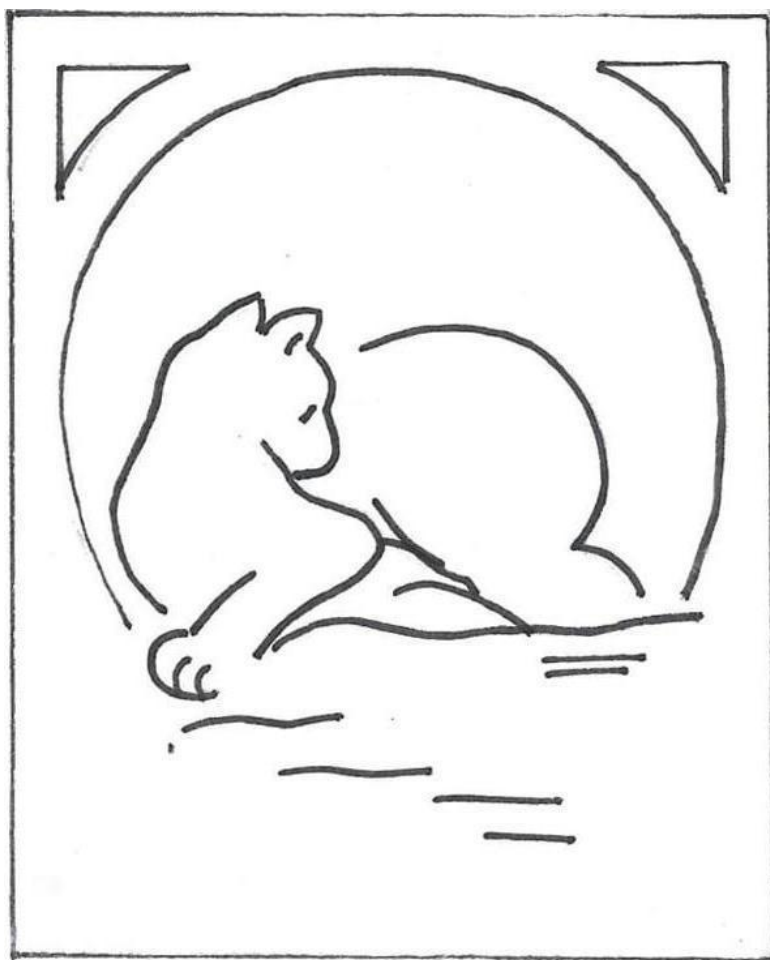

František Bílek, motiv kočky na nábytku v Bílkově vile

Bílek sám navrhl vilu na Hradčanech v Praze společně s interiérem a nábytkem. Originální stavba poskytovala prostor pro každodenní život a také pro uměleckou tvorbu. Nábytek ze dřeva v Bílkově vile je dotvářen rostlinnými nebo zvířecími motivy.

Můžete vytvořit reprodukční grafiku, kdy budete kopírovat motiv kočky, který vytvořil Bílek ve své vile. Můžete si námět podle vlastní představy obohatit, změnit a následně použít pro vlastní výtvarnou práci za pomoci techniky – linorytu.

■ MOTIV KOČKY Z DŘEVĚNÉHO NÁBYTKU V BÍLKOVĚ VILE

■ UKÁZKA VÝTVARNÉ REALIZACE

Postup výtvarné techniky a potřebné materiály se budou opakovat podle předchozích scénářů. Můžete pořídit tisk pomocí typické černé barvy, kterou používal Bílek, nebo zvolit jakýkoliv jiný odstín.

■ SLOVNÍK POJMŮ

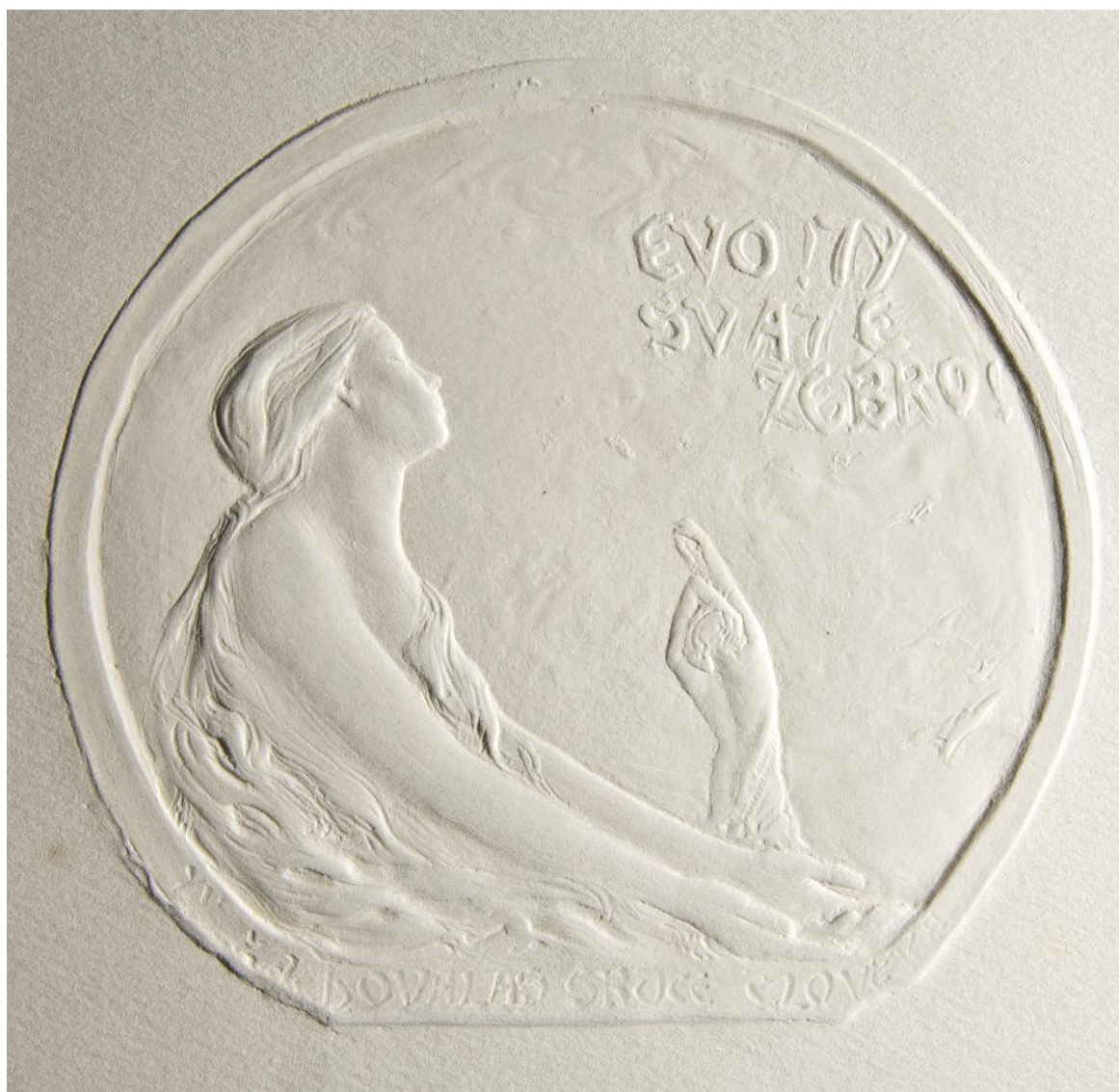
Reprodukční grafika – představuje grafické listy, které jsou vytvářeny na základě kresebné předlohy umělce. Reprezentuje také jakékoliv kopírování, množení a opakování zvolené obrazové předlohy.

■ POTŘEBNÉ VÝTVARNÉ MATERIÁLY

- linoleum (podlahová krytina)
- linorytecká rydla
- tiskařská barva na vodní bázi
- papír pro tisk (od základních kreslicích papírů až po ruční papír)
- deska na navalování barvy s hladkým povrchem (pevný prospektový obal z plastu nebo sklo, kachlička)
- řemeslný váleček (lze koupit i v drogerii, kde mají tento sortiment – tzv. barvy a laky) nebo navalovací váleček pro grafiku či tupovací sáček z látky nebo váleček na navalování barvy
- tužka na kresbu motivu a příp. guma
- pauzovací papír pro přenášení motivu na matrici
- nesmazatelný popisovač
- polévková lžíce

■ INSPIRACE DÍLEM

František Bílek, *Evo! Ty svaté žebro! (Kaplička světic)*, slepotisk, 1905

Galerie hlavního města v rámci své sbírky obsahuje také slepotisky z tvorby Galerie hlavního města v rámci své sbírky obsahuje také slepotisky z tvorby Františka Bílka. Grafický list *Evo! Ty svaté žebro! Tys zachovala srdce člověku...* pochází z cyklu *Kaplička světic*.

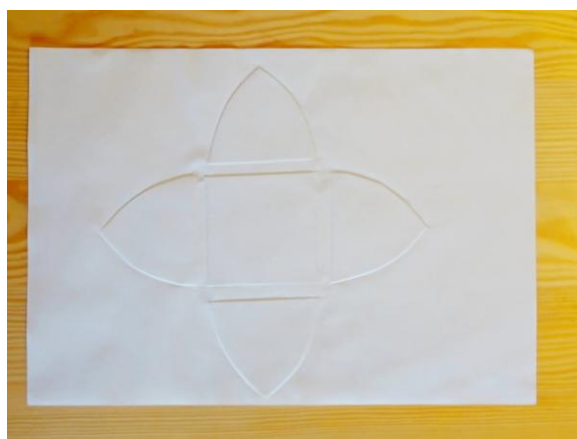
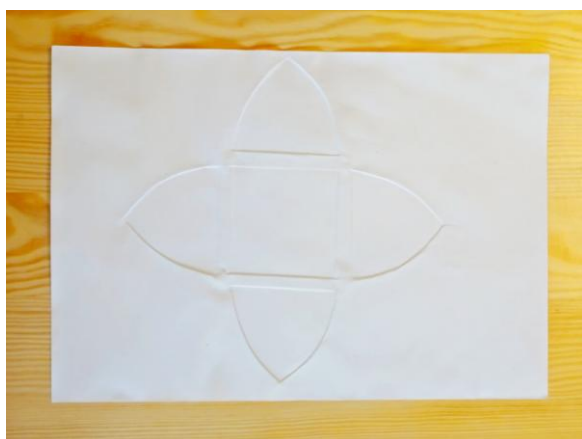
Výtvarnou techniku slepotisku je možné využít ve vlastní tvorbě pro realizaci užité grafiky – přání, pohlednice, novoročenka nebo jako ozdoba dopisního papíru.

POSTUP VÝTVARNÉ TECHNIKY

1/ Z lepenky si můžete nastříhat nebo vyřezat různé jednoduché tvary.

2/ Vytvořte si z tvarů kompozici. Papír pomocí houbičky na nádobí navlhčete po celé ploše vodou pouze z jedné strany. Papír vlhkou stranou položte na kompozici. Pomocí prstů hledejte a vytlačujte tvary po suché straně papíru. Můžete si pomoci nehty nebo také dřevěnými a jinými nástroji na vytlačování.

3, 4/ Ukázka pozitivní (vlevo) a negativní (vpravo) formy slepotisku

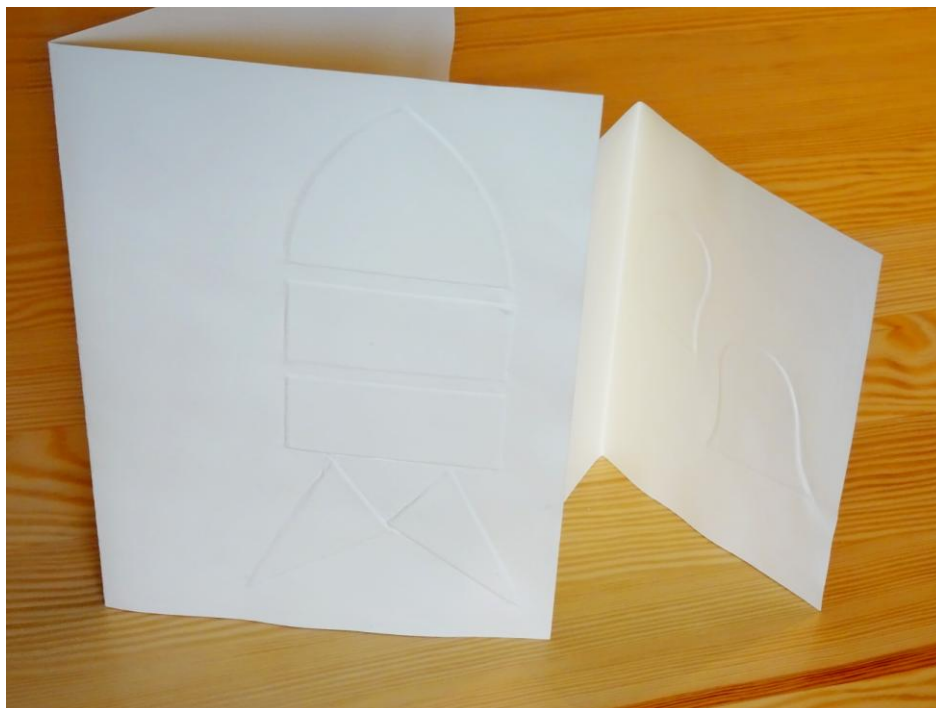
■ SLOVNÍK POJMŮ

Slepotisk – jedná se o tisk z tiskové desky (matrice), která na sobě nemá nanesenou barvu. Ručně nebo silným tlakem tiskařského lisu se kresba z matrice vytlačí do papíru a vytvoří se tak reliéfní otisk. Používá se také jako reliéfní ražba do kůže pro zdobení kožených předmětů (knižní vazby, brašnářské a sedlářské výrobky) nebo jako ozdoba dopisních papírů, drobných tiskovin a pohlednic. Pro tuto techniku se mohou použít sestavené ploché předměty, např. provázky nebo vystříhané a vyřezané tvary do určité kompozice.

Užitá grafika – je zaměřena k nějakému účelu, jako je plakát, novoročenka, vizitka, ex libris, pozvánka, knižní obálka, poštovní známka aj.

■ POTŘEBNÉ VÝTVARNÉ MATERIÁLY

- papír A4 o minimální gramáži 100 g/m² nebo ideálně ruční papír
- podložku na výtvarnou práci
- lepenka (příp. karton, silný papír, papír z krabiček od potravin)
- nůžky (příp. řezací nůž a podložka na řezání)
- pravítko
- tužka a příp. guma
- nádoba s vodou a houbička na nádobí

■ SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborná literatura a monografie

BABOROVSKÁ, Sandra a SRP, Karel (eds.). *František Bílek a jeho pražský ateliér*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2010. 173 s. ISBN 978-80-87164-51-8.

BAUER, Alois. *Grafika: knížka pro každého*. Olomouc: Rubico, 1999. 247 s. ISBN 80-85839-34-2.

Doprovodný obrazový materiál

Inspirativní obrazový materiál z umělecké tvorby F. Bílka je převážně čerpán z internetového zdroje z online sbírky GHMP: <http://www.ghmp.cz/>.

V edukačním listu je většinou uvedena vlastní fotodokumentace výtvarných postupů nebo jsou použity výtvarné práce účastníků z proběhlých výtvarných dílen pro dospělé a seniory v Galerii hlavního města Prahy.

Výtvarné techniky jsou zaměřeny pro dospělé a seniory, ale jsou také vhodné pro celou rodinu.

Pokud se budete chtít podělit o své výtvarné práce, můžete je zaslat e-mailem na kontaktní adresy:

Edukační oddělení GHMP
edukace@ghmp.cz

externí lektorka Eva Pejchalová
eva.pejchalova@ghmp.cz

Jako doprovodný edukační materiál k umělecké tvorbě Františka Bílka zpracovala Eva Pejchalová, externí lektorka Edukačního oddělení GHMP.